

מסורת הש"ס
א. שבת מגב. תוספתא
שבת פ"ד ז.

גרוסות

להחזיר לו בכתיב
ובמקבילת: אמר רב פפא
להחזיר לו.
שנפל עליו בכתיב: שנפלה
עליו.
לא מביעיא קאמר בכתיב
ובמקורות: הכי קאמר.

ושמואל אמר נאמר דין זה לענין לפקח עליו את הגל. משמע שאם
היו רוב גויים בעיר אין מפקחין עליו את הגל. הרי שהולכים בנפשות
אחר הרוב; ומשיבים: כי איתמר [כאשר נאמר] דבר זה של שמואל –
ארישא איתמר [על ההלכה הראשונה נאמר]. וכך יש להבין: אם רוב
גוים – גוי, אמר שמואל: ולענין
פקוח נפש אינו כן אלא מצילים
אותו מפני הספק. שנינו שאם היו
רוב גוים בעיר – הרי הוא גוי.
ושואלים: למאי הילכתא [נאמר]
הלכה נאמר דברים אלו? אמר רב
פפא: לענין להאכילו נבילות.
כלומר: שאין אנו צריכים לחשוש
באותו ילד לכל איסור שהוא ומותר
להאכילו אפילו נבילות כגוי. שנינו:
אם רוב ישראל – ישראל הוא.
ושואלים: למאי הילכתא [נאמר]
הלכה? ומשיבים: להחזיר לו
אבידתו שאבד, שאנו אמרים
שוראי ישראל הוא, ומחייבים אפילו
יהודי אחר להחזיר לו אבידתו. שנינו
עוד כי מחצה על מחצה –
ישראל, ושואלים: למאי הילכתא
[נאמר הלכה] נאמר דבר זה? אמר
ירושלמי: לענין הלכות נזקין.
ושואלים: היכי דמי [כיצד בדיוק
מדובר]? אי נימא דנגחיה תורא
דידן לתורא דידיה [אם תאמר שנגח
שור שלנו של ישראל ודאי לשור
שלו], יש לתמוה: כיצד יכול הוא
לחבוט נזקין כישאל? נייתי רביה
ונשקול [שביא רביה ויקח] דמי
הנזק, שהרי המוציא מחבירו עליו
הראיה! וכיון שאין לו רביה –
שוב אינו יכול לחבוט. ומשיבים: לא
צריכא [נצרכה] אלא דנגחיה תורא
דידיה לתורא דידן [שנגח שור שלו
שור שלנו], של ישראל ודאי, שאז
פלגא יחייב ליה [חצי הוא נותן לו],
שהרי גם אם ישראל הוא צריך לתת,
אידך פלגא [חצי השני] שגוי נותן

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל – קאמר, דלמא רוב ישראל –
היו רוב גויים בעיר אין מפקחין עליו את הגל. הרי שהולכים בנפשות
אחר הרוב; ומשיבים: כי איתמר [כאשר נאמר] דבר זה של שמואל –
ארישא איתמר [על ההלכה הראשונה נאמר]. וכך יש להבין: אם רוב
גוים – גוי, אמר שמואל: ולענין
פקוח נפש אינו כן אלא מצילים
אותו מפני הספק. שנינו שאם היו
רוב גוים בעיר – הרי הוא גוי.
ושואלים: למאי הילכתא [נאמר]
הלכה נאמר דברים אלו? אמר רב
פפא: לענין להאכילו נבילות.
כלומר: שאין אנו צריכים לחשוש
באותו ילד לכל איסור שהוא ומותר
להאכילו אפילו נבילות כגוי. שנינו:
אם רוב ישראל – ישראל הוא.
ושואלים: למאי הילכתא [נאמר]
הלכה? ומשיבים: להחזיר לו
אבידתו שאבד, שאנו אמרים
שוראי ישראל הוא, ומחייבים אפילו
יהודי אחר להחזיר לו אבידתו. שנינו
עוד כי מחצה על מחצה –
ישראל, ושואלים: למאי הילכתא
[נאמר הלכה] נאמר דבר זה? אמר
ירושלמי: לענין הלכות נזקין.
ושואלים: היכי דמי [כיצד בדיוק
מדובר]? אי נימא דנגחיה תורא
דידן לתורא דידיה [אם תאמר שנגח
שור שלנו של ישראל ודאי לשור
שלו], יש לתמוה: כיצד יכול הוא
לחבוט נזקין כישאל? נייתי רביה
ונשקול [שביא רביה ויקח] דמי
הנזק, שהרי המוציא מחבירו עליו
הראיה! וכיון שאין לו רביה –
שוב אינו יכול לחבוט. ומשיבים: לא
צריכא [נצרכה] אלא דנגחיה תורא
דידיה לתורא דידן [שנגח שור שלו
שור שלנו], של ישראל ודאי, שאז
פלגא יחייב ליה [חצי הוא נותן לו],
שהרי גם אם ישראל הוא צריך לתת,
אידך פלגא [חצי השני] שגוי נותן

א "מי שפפל עליו מפולת" וכו'. מאי קאמר?
– לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא ספק הוא
שם ספק אינו שם, דאי איתיה חי הוא –
דמפקחין, אלא אפילו ספק חי ספק מת –
מפקחין, ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישאל,
אלא אפילו ספק נכרי ספק ישראל – מפקחין.
ב "מצאוהו חי מפקחין". מצאוהו חי פשיטא!
– לא צריכא, דאפילו לחיי שעה.
ג "ואם מת יניחוהו". הא נמי פשיטא! – לא
צריכא לרבי יהודה בן לקיש. דתניא: "אין מצילין
את המת מפני הדליקה, אמר רבי יהודה בן לקיש:

א "מי שפפל עליו מפולת" וכו'. מאי קאמר?
– לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא ספק הוא
שם ספק אינו שם, דאי איתיה חי הוא –
דמפקחין, אלא אפילו ספק חי ספק מת –
מפקחין, ולא מיבעיא ספק חי ספק מת דישאל,
אלא אפילו ספק נכרי ספק ישראל – מפקחין.
ב "מצאוהו חי מפקחין". מצאוהו חי פשיטא!
– לא צריכא, דאפילו לחיי שעה.
ג "ואם מת יניחוהו". הא נמי פשיטא! – לא
צריכא לרבי יהודה בן לקיש. דתניא: "אין מצילין
את המת מפני הדליקה, אמר רבי יהודה בן לקיש:

להחזיר לו אבידתו – הא דלא קאמר להחזירו, כדקאמר רב לעיל –
פירש רש"י דלשמואל איצטרין, דסבירא ליה דאפילו לפקח את
הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב, כל שכן להחזירו. ואף על גב דסבירא ליה
לשמואל (בבא בתרא צב,ב) אין הולכין בממון אחר הרוב – הני מילי היכא
דאית לדידה ברשות בעלים, כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגח, אבל הכא
דלא אתא לדידה ברשות בעלים – אוילין בתר רבא. ובתנבות סוף פרק
קמא (טו,ב) פירש דרבותא נקט, אפילו להחזיר לו אבידה, דאיכא עבירה
גדולה, כדאמרינן (סנהדרין ע"ג,ב): המחזיר אבידה לכותו עליו הכתוב אומר
"ילמען ספות הרוה את הצמאה" וכו' – ואפילו הכי מחזירין היכא דאיכא
רוב ישראל, וכל שכן להחזירו, דליכא עבירה כולי, האי דמפרסין עניי
כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום (גיטין ס"א,א).
להחזיר לו אבידה – אבל מחצה על מחצה – לא, דאמר ליה: אייתי
ראיה דישאל את ואחזיר לך.
לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן – תימה לי: הדהו מצי למימר
כולהו לנזקין, אם רוב ישראל – ישראל, דנגחיה תורא דידן לתורא
דידיה, מחצה על מחצה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן – ולא

להחזיר לו אבידתו – הא דלא קאמר להחזירו, כדקאמר רב לעיל –
פירש רש"י דלשמואל איצטרין, דסבירא ליה דאפילו לפקח את
הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב, כל שכן להחזירו. ואף על גב דסבירא ליה
לשמואל (בבא בתרא צב,ב) אין הולכין בממון אחר הרוב – הני מילי היכא
דאית לדידה ברשות בעלים, כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגח, אבל הכא
דלא אתא לדידה ברשות בעלים – אוילין בתר רבא. ובתנבות סוף פרק
קמא (טו,ב) פירש דרבותא נקט, אפילו להחזיר לו אבידה, דאיכא עבירה
גדולה, כדאמרינן (סנהדרין ע"ג,ב): המחזיר אבידה לכותו עליו הכתוב אומר
"ילמען ספות הרוה את הצמאה" וכו' – ואפילו הכי מחזירין היכא דאיכא
רוב ישראל, וכל שכן להחזירו, דליכא עבירה כולי, האי דמפרסין עניי
כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום (גיטין ס"א,א).
להחזיר לו אבידה – אבל מחצה על מחצה – לא, דאמר ליה: אייתי
ראיה דישאל את ואחזיר לך.
לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן – תימה לי: הדהו מצי למימר
כולהו לנזקין, אם רוב ישראל – ישראל, דנגחיה תורא דידן לתורא
דידיה, מחצה על מחצה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן – ולא

שנינו במשנה שאם לאחר שהחלו לפקח את הגל מצאוהו כשהוא מת – יניחוהו. ותוהים: הא נמי פשיטא [הלכה זו גם כן פשוטה], ומה טעם
לחלל את השבת עבור המת? ומשיבים: לא צריכא [נצרכה] הלכה זו אלא לדעת ר' יהודה בן לקיש. דתניא [שכן שנינו בבביתא]: אין מצילין
את המת מפני הדליקה שאין עוברים על איסורי שבת מפני כבוד מת, אמר ר' יהודה בן לקיש:

שנינו במשנה שאם לאחר שהחלו לפקח את הגל מצאוהו כשהוא מת – יניחוהו. ותוהים: הא נמי פשיטא [הלכה זו גם כן פשוטה], ומה טעם
לחלל את השבת עבור המת? ומשיבים: לא צריכא [נצרכה] הלכה זו אלא לדעת ר' יהודה בן לקיש. דתניא [שכן שנינו בבביתא]: אין מצילין
את המת מפני הדליקה שאין עוברים על איסורי שבת מפני כבוד מת, אמר ר' יהודה בן לקיש:

אורח ההלכה
יחוס תנוק שנמצא בעיר מעורבת תנוק שנמצא בעיר שיש בה גוים ויהודים (בין
ברוב ישראל בין ברוב גוים) – הרי זה ספק גוי לענין ירוסין. ואם קירש אשה –
צריכה גט מספק, ואם הטבילוהו או טבל כשיגדל לשם גרות, הריהו לענין ירוסין כשאר
אסופים שבעיר ישראל. כדבריו רב (ש"ע אה"ע ד, ל).

אורח ההלכה
יחוס תנוק שנמצא בעיר מעורבת תנוק שנמצא בעיר שיש בה גוים ויהודים (בין
ברוב ישראל בין ברוב גוים) – הרי זה ספק גוי לענין ירוסין. ואם קירש אשה –
צריכה גט מספק, ואם הטבילוהו או טבל כשיגדל לשם גרות, הריהו לענין ירוסין כשאר
אסופים שבעיר ישראל. כדבריו רב (ש"ע אה"ע ד, ל).

תנוק שנמצא בעיר מעורבת תנוק שנמצא בעיר מעורבת, ולא התגיר או גוייר, אם
היה רוב העיר גוים – מותר להאכילו נבילות. היו רוב אנשי העיר יהודים – דינו
כישאל ומחזירין לו אבידה כיהודי. היו מחצה על מחצה – מצוה להחזירו כישאל
ומפקחין עליו את הגל, ולענין דיני נזקין הריהו ספק, והמוציא מחבירו עליו הראיה.
(וכן הרמב"ם את הסוגיה), ויש אמרים (טור) שאפילו היו רוב גוים – מפקחין על ילד
זה את הגל בשבת, אבל אין מצוים להחזירו שלא ברוב ישראל. (ש"ע שם סוף דף.)
אפילו לחיי שעה אפילו מצאו אדם מרוצץ שנינו יכול לחיות אלא לפי שעה –
מפקחים עליו את הגל. (ש"ע א"ח שט, ד.)

תנוק שנמצא בעיר מעורבת תנוק שנמצא בעיר מעורבת, ולא התגיר או גוייר, אם
היה רוב העיר גוים – מותר להאכילו נבילות. היו רוב אנשי העיר יהודים – דינו
כישאל ומחזירין לו אבידה כיהודי. היו מחצה על מחצה – מצוה להחזירו כישאל
ומפקחין עליו את הגל, ולענין דיני נזקין הריהו ספק, והמוציא מחבירו עליו הראיה.
(וכן הרמב"ם את הסוגיה), ויש אמרים (טור) שאפילו היו רוב גוים – מפקחין על ילד
זה את הגל בשבת, אבל אין מצוים להחזירו שלא ברוב ישראל. (ש"ע שם סוף דף.)
אפילו לחיי שעה אפילו מצאו אדם מרוצץ שנינו יכול לחיות אלא לפי שעה –
מפקחים עליו את הגל. (ש"ע א"ח שט, ד.)

שמעילין את המת — לתר המעורבת, לניכא חסור אלף טעול. אבל הכא — כי לא שרית ליה לפקויה, מאי אית ליה למיעבד, דמיהו חסורא לאורייתא דנשיה הא מקמי הך. עד היכן הוא בודק — אס דומה למת שאינו מוץ חסירי, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת? עד חוטמו — וחס לין מוץ בחוטמו, שאינו מוץא רוח —

שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְיָלִין אֶת הַמֵּת מִפְּנֵי הַדְּלִיקָה. וְאֶפְיִלוּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לֵקִישׁ לֹא קָאָמַר אֲלָא מִתּוֹךְ שְׂאֵדָם בְּהוֹל עַל מֵתוֹ, אִי לֹא שְׂרִית לִיה — אֶתִּי לְכַבּוּי. אֲבָל הֲכָא, אִי לֹא שְׂרִית לִיה — מַאי אֵית לִיה לְמַעְבַּד?

תנו רבנן: יעד היכן הוא בודק? עד חוטמו, ויש אומרים: עד לבו. בודק ומצא עליונים מתים — לא יאמר: כבוד מתו התחתונים. מעשה היה, ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. ינימא הני תנאי כי הני תנאי, דתנאי: ימהיכן הולך נוצר — מראשו, שנאמר "ממעיי אמי אתה גוזי" ואומר "גזי נוצר והשליכי". אבא שאול אומר: מטיבורו, ומשליח שרשיו אילך ואילך. אפילו תימא אבא שאול, עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם — אלא לענין יצירה, הכל מידי ממציעתיה מיתצר. אבא לענין פקוח נפש — אפילו אבא שאול מורי דעקר חיותא באפיה הוא, דכתיב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו". אמר רב פפא: מחלוקת ממשטה למעלה, אבא למעלה למטה, ביהן דבדק ליה עד חוטמו. ולוי הסדר — לא פורע לי מהו. ושפיכות דמים — הסותר לבעל בית לשפוח דמו של זה? להלל ספק נפש? עבירה תמורה היא, שמתמלתא לא הריק כדכתיב (מגדל) "ולא תטמא את הארץ" גני פסעת דכתיב (שם) "אשר אני שוכן במוצאי" — הא לא תטמאו — איני שוכן, וגני רוחא כתיב. מעם מזבחי — אס כהן הוא שגא לעבוד עבודה. ולא מעל מזבחי — אס החמיל בעבודה, אין מפסיק ללא לידון, אלא משלים עבודתו.

חוספות

משלם אלא פלטא, אם רוב נכרים נכרי — משלם נוק שלם, אלא ניחא למימר ידושו בכל חד. אבא שאול אומר מטיבורו — הקשה רבנו תם דבפרק "המפלותי" (נדח כהא), תניא: איזהו שפיר מרוקס? אבא שאול אומר: תחילת ברייתו מראשו. ועוד הקשה: דהא התם משמע דלא איירי אלא בגודל האיברים ובקוטן, כדקא מסיים עלה שתי עיניו כשי טיפין של זבוב וכו'. להכי גרס רבנו תם: תחילת ברייתו כרשוך, פירושו: יום שנגמר תחילת צורתו היו כל גופו גדול כסלעם, כדמתרגמינן רשומא, וכן פירש בערוך [ערך רשוך].

שמעתי שמעילין את המת מפני הדליקה. ומעירים: אפילו ר' יהודה בן לקיש לא קאמר [אמר] אלא בדליקה, מתוך שאדם בהול על מתו וחושש שמא ישרף מתו בדליקה אי לא שרית ליה [אם לא תתיר לו] להוציא — אחי לכבויי יבוא לכבותו ויעבור על איסור תורה חמור. אבל הכא, אי לא שרית ליה [אם לא תתיר לו] לפנות את הגל — מאי אית ליה למעבד [מה יש לו לעשות]? ואין כאן מקום לחשש כלשהו, ואין כבוד הבריות דוחה שבת לענין זה.

תנו רבנן [שנו חכמים]: אדם שהיה קבור מתחת למפולת ונראה כמת, כשמפנים מפולת זו מעליו עד היכן הוא בודק לברר אם בכל זאת עדיין חי הוא? אמרו: עד חוטמו, ואם אין סימן חיים בחוטמו, שאינו נושם — ודאי מת הוא. ויש אומרים: עד לבו, אם ליבו דופק, הוי קבורים תחת מפולת זו כמה אנשים ובודק ומצא את העליונים בתוך המפולת כשהם מתים, לא יאמר: ודאי כבר מתו גם התחתונים ואין לחפש עוד. ומעשה היה ומצאו עליונים עדיין והתחתונים חיים. ומעירים: ינימא הני תנאי כי הני תנאי [נאמר שנתאים אלו שנחלקו לענין בדיקת החיים כמחלוקת תנאים אלה] שנחלקו בענין יצירת הוולד ששניה ברייתא. דתנאי [שכן שנינו בברייתא]: מהיכן הולך נוצר — מראשו, שנאמר: "מעמעי אמי אתה גוזי" (תהלים עא, ו), ואומר: "גזי נוצר והשליכי" (ירמיה ז, כט), לרמוז שמן הראש, מקום הנור, הוא נוצר. אבא שאול אומר: מטיבורו אדם נוצר, ומשלה שרשיו אילך ואילך עד שמגיע לרמת אדם. לכאורה האומר שרוח החיים קובעים לפי בדיקת חוטמו הוא התנא הסובר כי תחילת יצירת הוולד מראשו. ודוחים: אפילו תימא [תאמר] שהוא כדעת אבא שאול, עד כאן לא קא אמר אבא שאול התם [שם] אלא לענין יצירה, דכל מידי ממציעתיה מיתצר [שכל דבר מאמציעותיו הוא נוצר], אבל לענין פקוח נפש — אפילו אבא שאול מורי דעקר חיותא באפיה [שעיקר החיים באפס] הוא, דכתיב [שנאמר]: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב). אמר רב פפא: מחלוקת ממשטה למעלה, כלומר: שמצאו רגליו תחילה, שאין די לבדוק עד לבו אלא שצריך לבדוק עד חוטמו — שוב אינו צריך, דכתיב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (שם). מספר: וכבר היה ר' ישמעאל ור' עקיבא ור' אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי הסדר ור' ישמעאל בנו של ר' אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן שהיו צעירים מהם והיו נוהגים כדרך תלמידים שאין הולכים בשורה אחת עם רבותיהם. נשאלה שאלה זו בפניהם: מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת? נענה ר' ישמעאל ואמר: נאמר: "אם במחנת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים" (שמות כב, א) ומה זה הגנב שספק על ממון בא ספק על נפשות בא, ויודעים אנו כי שפיכות דמים מטמא את הארץ שנאמר בהורג נפש: "ולא תטמא את הארץ" (במדבר לה, לד) וגורם בכך לשכינה שתסתלק מישראל, שהוסיף שם הכתוב ואמר: "אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך ישראל", משמע, שההורג נפש גורם לסילוק השכינה מישראל, ובכל זאת ניתן להצילו בנפשו, שמתיר לבעל הבית לשפוח את דמו כדי להינצל מה סכנה, קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת. נענה ר' עקיבא ואמר: נאמר: "וכי יוד איש על רעהו להרוג בערמה מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא, יד). ונדייק: מעם מזבחי שאם הוא כהן וקא לעבוד במזבח — אין ממתנים לו וממיתים אותו, ולא מעל מזבחי, שאם כבר החל בעבודה והוא עובד בשעה זו ממש — אין מורידים אותו מעל המזבח, אלא משלים עבודתו. ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: לא שנו אלא להמית,

מסורת הש"ס
 ב. שבת מג.ג.
 ג. ירושלמי יומא פ"ח ה"ה (בשנייים).
 ד. סוטה מג.ב נדה כהא, (בשנינו), ירושלמי סוטה פ"ט שבת פ"טו יג.ד. מכליתא ראה נדה כד,א.
 ו. שבת פ"ח ה"ד. שם ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ה (בשנינו לשון שם). תוספתא שבת פ"טו יג.ד. מכליתא כי תשא פ"א (בשנייים). ראה שם משפטים פ"ג א. ילקו"ש משפטים שכ"ז.
 ז. שבת לג,א (הענין). ירושלמי סנהדרין שם. מכליתא שם.
 ח. מכליתא משפטים פ"ד (בשנייים).

גרסות

עד לבו בכתיב וכן במקורות: עד טיבורו.
 דכל מידי ממציעתיה מיתצר בכתיב ובמקורות: מן מציעתיה מיתצר.
 הסדר ובערוך ועוד: הסדר.

קייובים

לוי הסדר ויש מפרשים שהיה סדר את המשניות ולכן נקרא הסדר. ובערוך גרס הסדר, וכוונתו שהיה עושה בגדי שרד, או שהיה עושה מעשי רשת (גאונים). נשאלה שאלה זו בפניהם אולי הבונה שהתלמידים הם שהעלו שאלה זו, ורבותיהם דנו ונתנו טעמים לרב. מניין למקוח נפש ולכאורה הלא חפשו חכמים ראיות שעל שלוש עבירות המורות והרג ואל יעבור, ואם כך פשוט שעל מצוות אחרות (ובכללן שבת). מותר לעבורו וחרבו כי שם מודרב לענין הצלת נפש. אבל כאן מדובר לענין ההיתר והמצוה שיש לאחרים לחלל שבת בעבור (ראה תה"כ ושיח יצחק). ויש מפרשים להמית — להעיד עדות לחובתו של אדם שהוא רשע למות (מאיר).

אורה ההלכה

מצילים המת מפני הדליקה בשבת. מת המוטל במקום שירא להשאירו שם מפני הדליקה — מניח עליו כיכר לחם או תינוק ומטלטלו על ידיהם, או ממיטה למיטה. ואם אינו יכול בדרך זו — מטלטלו טלטול גמור. אבל אסור להוציאו לרשות אחרת, שהוצאתו אסורה מדין תורה. כדברי ר' יהודה בן לקיש, (ש"ע שם שא, א). בודקין עד חוטמו ומצאו אדם במפולת בשבת — בודקין בחוטמו אם הוא נושם עדיין, ואם נושם — ממשכיבם לפקח עליו את הגל. ולענין בדיקה זו אינו משנה אם פגעו בראשו או בגוליו תחילה. כדברי סתם ברייתא. (ש"ע שם שט, ד).

מסורת הש"ס

- א. שבת קטבא, ירושלמי דרום פיג היט (ההלכה). תנחומא יתיר ח.
- ב. (הביטוי) עירובין ק"ה, פסחים ה"א, ע"א, סוכה מח"א, ב"ק י"א, ב. שבוועת י"ג, ע"ז ע"ב, מנחות ל"ב, בכורות ח"ב, ירושלמי יומא פ"ח ה"ה. מביטלתא תשא פ"א ג. ילקיש משפטים שכ"ו.
- ג. שבת קטבא, ירושלמי יומא פ"ח ה"ב. (השוה ר"ה י"ב, ירושלמי שקלים פ"א ה"ז).
- ד. חגיגה י"א, תמיד ל"ב, ח. סנהדרין ע"ד, ע"ז ע"ו, נד"א, נד"א, תויב אחרי ר"ה י"ג, ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ב. ג. (ביטוי דומה) מגילה ז"א, חגיגה י"א, גיטין פ"א, מנחות ס"א.
- ז. סנהדרין ע"ב, ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ח (בשניו שם).
- ח. ברכות נ"ח, ס"ב, ט. סנהדרין ג', י"ג.
- י. מנילה ז"ב, חגיגה י"א, י"א. ירושלמי שבוועת פ"א ה"ז, תוספתא יומא פ"ד ח.

גרסות

- אחד ממאמרים ארבעים ושמונה איברים שבאדם בכת"י ובמקורות: מאביו של אדם.**
- אמרה תורה** בכת"י: לעשות את השבת.
- אמינא דדידי עדיפא מדידה** בכת"י: **אמינא** להו דדידי **עדיפא מדידי**.
- זוגא בכת"י ובמקורות:** **זוגא**.
- זוגא** ממש ובכ"י: **אם יש ממש.**

וכולחו נמי אשכחן ודאי בבית

וכולחו נמי אשכחן ודאי.

ודאי ליה בבית: לית.

טבא חדא בכת"י:

ובמקבילית: **היינו דאמינו**

איניש טבא חדא.

הוא תולה בכת"י:

ובמקורות: **היא תולה**

וברא"ש: **תשובה תולה.**

אבל להחיות כגון אם הוא יודע ללמד זכות לאדם שגידון בבית דין למיתה, אפילו מעל מזבחי לוקחים אותו להעיד או לדון. **ומה זה, שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו מבטלים בגלל זה את עברות המזבח ועבודה דוחה שבת,** שדוחה את השבת. **נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר:** **ומה מצות מילה שהיא תיקון רק לאחד ממאמרים וארבעים ושמונה איברים שבאדם** — דוחה את השבת, קל וחומר **לכל גופו** שכולו קשור במצוות שדוחה את השבת. **תנאים אחרים דנו באותו ענין. ר' יוסי בר' יהודה אומר:** **נאמר:** "אך את שבתתי תשמרו" (שמות לא, יג), **יכול לכל ובכל מקרה** — תלמוד לומר: "אך" **שהוא ביטוי** הבא לצמצם ולחלק. **משמע שיש מקרים שחייבים לשמור את השבת,** ויש מקרים, של פיקוח נפש, שבהם אין לשמור. **ר' יונתן בן יוסף אומר:** **נאמר:** "כי קדש הוא לכם" (שם יד), **משמע היא השבת מסורה בידיכם ("לכם") ולא אתם מסורים בידה,** למות בשל השבת. **ר' שמעון בן מנסיא אומר:** **נאמר:** "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" (שם טו), אמרה תורה: **חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.** אמר רב יהודה אומר שמואל: **אי הואי הניח (אידי הייתי שם) בין החכמים ההם ודן בשאלה זו הוה אמינא דדידי עדיפא מדידהו** (הייתי אומר כי החכמה שלי עדיפה משלחם). **שנאמר:** "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה) — **ולא שימות בהם.** **שבכל אופן צריך לדאוג שלא יגיע למיתה על ידי קיום המצוות.** על כך העיר רבא: **לכולהו אית להו פירכא** [לכולם לכל דבריהם יש מקום לפרוץ], **בר (חזן) מזו של שמואל דלית ליה** (שאין לה פרכא). **ומסבירים את דברי רבא:** הראיה שהביא ר' ישמעאל מגגב הבא במתרת, אפשר לטעון כנגדו — כפי שאמר רבא. **שאמר רבא:** מאי טעמא (מה טעמה) של הלכה זו כבא במתורת? **חוקה, אין אדם מעמיד עצמו על ממונו.** כלומר: אין אדם מתאפק כשרואה שנוטלים ממנו ממונו, והאי מידע ידע דקאי לאפיה (זה הגב יודע שהוא יקום לגדתו) ויתגנד, ואמר מתחילה בלבד: אי קאי לאפאי (אם הוא עומד כנגדו) — **קטילנא ליה** (הורג אני אותך), והתורה אמרה: **כשכא אדם להרגך — השכם להרגו.** ואשכחן (ומצאנו) איפוא לשיטה זו ראה לפיקוח נפש ודאי, אבל ספק פיקוח נפש מנלן? (מניין לנו) שמחללים בגללו את השבת? ובכן פירכא לדבריו, והראה שהביא ר' עקיבא ממה שמורידים את הכהן מעבודת המזבח כדי שיוכל להעיד על אחר, שמא על ידי ערותו יזוהה הנידון, נמי [גם כן] יש לפרוץ: **דילאמא** [שנא] **כשיטת אביי שאמר אביי:** **מסרינן ליה** (מוסרים לו) לנידון שטוען שיש לו טענה לזכותו זוגא דרבנן **לידע** (נוג חכמים לדעת) **אם יש ממש בדבריו** וכן ערשם כבהן זה, שבודקים אם דבריו יש בהם כדי להחיות. **ואם כן אשכחן ודאי** (מצאנו שפיקוח נפש ודאי) דוחה עבודה, אבל **ספק מנא לן** (מניין לנו?) **וכולחו** (וכן) שאר הנימוקים גם כן אשכחן (מצאנו) ראה לענין פיקוח נפש ודאי, אולם **ספק מנא לן** (מניין לנו?) **ובכן** הפירכא אף לדבריו. אבל לראיה שהביא שמואל משום שנאמר "וחי בהם" ולמדנו מה שאין לבוא בשל דיני התורה אפילו לכלל ספק מיתה, ודאי לית ליה פירכא [אין לו פירכה]. אמר רבינא ואיתומא (ויש אומרים) שאמר זאת רב נחמן בר יצחק להעיר על כך: **טבא חד פלפלתא** חריפא ממלא **צנא דקרי** (טוב פלפלי חריף אחד ממלוא הסל דלועים), שיש בו טעם יותר מכלום.

אבל להחיות — כגון שידע ללמד זכות על אדם שגידון בבית דין ליהרג. עבודה — תמורה, שזוהה את השבת, מפסיקה להלל נפש. **ומה מילה — שהיא תיקון אחד מאלהיו של אדם — דוחה את השבת,** לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן. **כך שטייה נמוקפתא דשבת.** יכול לכל — אפילו לפיקוח נפש. **ושמרו בני ישראל את השבת — כדי לעשות שבתות אחרות,** וזהו נשנת או ניסוח שמירת שבתות הרבה. **אין אדם מעמיד את עצמו — מלהלל את ממונו מיד גנב. והאי גנב דאחי במתרת, מידע ידע דקאי צנל הבית נאפיה, ואדעתא דהכי אכא, דמימר אמר:** כי קאי לאפאי — קטילנא ליה, ואין זה ספק נפשות אלף הוילא נאפיה, ואדעתא דהכי אכא, אחי צנל להורגן — השכם להורגו. **דאמר אביי — בעהדין (מגב), על הוילא נאפיה, ואדעתא דהכי אכא, על עלמי, דקמי חס: ממחויין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלנד שהיה ממש נאפיה, והוינן צה: מנא ידעי? ואמר אביי:** מסרינן ליה זוגא דרבנן, שמלון אותו עד בית הסקילה, ואם אמר: **יש לי ללמד זכות על עלמי — ישמעו אליו,** אם יש ממש בדבריו אם לא, והכי נמי גבי כהן העובד אכא למימר נמי, דהכי עבדי ליה. ואשכחן — מהכא דלדאחי פיקוח נפש מתלנין, אלל ספק לא שמעינן מיה. **וכולחו נמי,** כגון "ח"ף" — חלק, אכא ליה למימר: **דודאי פיקוח נפש קא ממעט ולא ספק, וכן, ולא חסם מסרינן צדה למוח — דח"ף, וכן חלל עליו כדי שישמור ודאי שבתות הרבה.** **דשמואל לית ליה פירכא —** אשר עשה הלאים המנות שימה צהס ודאי, ולא צינא צעשיטה לדיי ספק מיתה — אלמלא: **מתלנין על הספק.** **חדא פלפלתא —** גרעין אחד.

משנה **הטאת ואשם ודאי —** דס אשס גזילות ומעילות, ויש אשס שהווא תלי, הצל על שגגת ספק כרת, ובגמרא פריך: **ואם היה נמי כפרה כמינא? הטאת ואשם ודאי מכפרין —** ומסתמא תשובה אכא, שאם לא היה מתמרט — לא היה מנעא קרנן.

א משנה **חטאת ואשם ודאי — מכפרין עם התשובה.** **תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה ועל לא תעשה, ועל החמורות הוא תולה עד שיתא יום הכפורים ויכפר. האומר "אחטא ואשוב,**

א משנה **קרבן חטאת וכן קרבן אשם ודאי** שמביאים על גזילות ומעילות — **מכפרין על העונות** שבאו עליהם. **מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה.** **תשובה עצמה — מכפרת על עבירות קלות; על מצוות עשה, ועל מצוות לא תעשה.** **ועל החמורות התשובה תולה, עד שיבא יום הכפורים ויכפר. האומר: "אחטא ואשוב (אחר כך אעשה תשובה)**

א משנה **קרבן חטאת וכן קרבן אשם ודאי** שמביאים על גזילות ומעילות — **מכפרין על העונות** שבאו עליהם. **מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה.** **תשובה עצמה — מכפרת על עבירות קלות; על מצוות עשה, ועל מצוות לא תעשה.** **ועל החמורות התשובה תולה, עד שיבא יום הכפורים ויכפר. האומר: "אחטא ואשוב (אחר כך אעשה תשובה)**

קיינים

ומה מילה כי ובר"ח מפרש שהמילה שנעשית באבר אחד מציילה את האדם ממוות, שכן יש חיוב כרת במי שלא נימול. ועוד, שמצאנו במשה רבנו כשלא מל את בנו עמר המלאך להמיתו, ובשל מעשה צפורה אשתו שנטלה צור ומלה אותו הוא ניצול ממוות, ומכאן למד קל וחומר לפיקוח נפש.

ושמרו את השבת ונראה כי ההוכחה היא מן הכתוב ע סופו כי "ושמרו בני ישראל את השבת" הריהו גם כן שיוכלו "לעשות את השבת" ככל אחר. וכבר העירו המפרשים, כי כיון שפיקוח נפש הריהו אף לחיי שעה, ואף שברור שלא יוכל לעשות שבת אחרת, הרי עיקר הענין הוא שלשם קיום מצוות הברא מותר לחלל את השבת (ויהי"כ).

ולא שימות בהם כלומר: צריך לראות שבשום אופן לא תהינה המעוות גורם שיבוא האדם לידי מיתה. ומשום כך בכלל דבר גם ודאי וגם ספק פיקוח נפש (וראה בתוספת). **מיתה ויום הכפורים מכפרים** ונראה שיש להבין ד" הויברו כאן כמו "אוי" כלומר: כל אחד מהם מכפר, ומכפר עם התשובה. וכן נראה מדברי התלמוד הירושלמי למשנה זו.

אורח ההלכה

אחטא ואשוב האומר: אחטא ואשוב, או שאומר: אחטא ויום הכפורים מכפר — אין מספיקם בידו לעשות תשובה. (רמב"ם ספר מרע הלכות תשובה פ"ד ה"א).

